Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут психології та педагогіки
Кафедра вікової та педагогічної психології
Кафедра загальної психології та психодіагностики

Студентський науковий альманах

(Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі"
Рівне, 15-16 квітня 2010 р.)

Рівне, 2010

pdfelement

Студентський науковий альманах. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі". Рівне, 15-16 квітня 2010 р. – Рівне: РДГУ, 2010. – 198 с.

Редакційна колегія:

Павелків Р.В. - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, директор Інституту психології і педагогіки РДГУ, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України – співголова;

Воробйов А.М. – кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор РДГУ, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України - співголова

Безлюдна В.І. - професор кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Корчакова Н.В. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Созонюк О.С. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Яцюк Н.О. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Матеріали обговорені та рекомендовані до друку на засіданні науково-методичної ради психолого-природничого факультету РДГУ. Протокол № _____ від _____ 2010 р.

pdfelement

4. Максименко С.Д. Генетическая психология (методологическая рефлексия проблем развития в психологии). – М.: Рефл–бук, К.: Ваклер, 2000. – 320 с.

5. Мухина В.С. Возрастная психология : феноменология развития, детство, отрочество. – М.: Издательский центр "Академия", 1999. – 456с.

6. Павелків Р.В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості в молодшому шкільному віці: Дис. ...д–ра психол. наук. – Рівне, 2005. – 433 арк.

УДК 159.923.2

САМОСВІДОМІСТЬ І ЇЇ СТРУКТУРА

Антонець Олена, студентка 4 курсу

Керівник: кандидат педагогічних наук, професор Безлюдна В.І.

Рівненський державний гуманітарний університет

Психологічні дослідження проблем самосвідомості мають довготривалу історію. У вітчизняній психології вони розроблялись у працях І.Д.Беха, А.В.Захарової, С.Д.Максименка, С.Л.Рубінштейна, Е.Г.Соколової, А.Г.Спіркіна, В.В.Століна, С.П.Тищенка, П.Р.Чамати, І.І.Чеснокової та інших. Питання, пов`язані зі свідомістю, самосвідомістю та несвідомістю, широко досліджувалися у зарубіжній науці, особливо у психоаналітичних, аналітичних та споріднених з ними школах. Варто згадати праці А.Адлера, Е.Еріксона, А.Маслоу, З.Фрейда, Е.Фромма, К.Юнга.

Аналіз сучасної української психологічної літератури з проблем становлення самосвідомості особистості дозволяє говорити про значну кількість публікацій та широкий спектр питань, які порушуються в них. Особливої уваги заслуговують дослідження П.Р.Чамати. Аналізуючи структуру і зміст самосвідомості, П.Р.Чамата розкрив механізми формування, показав особливість позиції самої дитини, яка одночасно виступає об`єктом і суб`єктом самопізнання; охарактеризував роль таких чинників, як власна активність дитини, спілкування, „перенесення" (сутність його в тому, що властивості, помічені в інших людей, дитина переносить на себе); розкрив роль різних видів діяльності у становленні самосвідомості. Дослідження П.Р.Чамати також присвячені різним утворенням у структурі самосвідомості та їхнім функціям: самооцінка, домагання, „образ Я", самоконтроль, самовладання, саморегуляція, самовиховання тощо.

Самосвідомість П.Р.Чамата розглядав як цілісну систему, що є визначальною у структурі особистості.

Науковий доробок П.Р.Чамати спричинив низку сучасних досліджень із проблем розвитку самосвідомості дитини: його ідеї сприйняли та розвинули учні М.Й.Боришевський, О.І.Кульчицька, Л.С.Сапожнікова тощо. Кожен з них, у свою чергу підготував плеяду науковців, що обгрунтували своє бачення проблеми свідомості і самосвідоості. Отже, маємо значну кількість дослідників, які по-різному розглядають проблеми самосвідомості. У той же час із англомовної психології проникають та закріплюються ідеї, пов`язані з теоріями „образу Я" та „Я-концепції", що збільшує кількість шкіл психології самосвідомості [1].

Визначимо поняття свідомості та самосвідомості. *Свідомість* – найвищий рівень психічного відображення навколишньої дійсності, що розвинувся у людини як суспільної істоти внаслідок оволодіння мовою і спільною діяльністю з іншими людьми. *Самосвідомість* – особлива форма свідомості, усвідомлення людиною себе як особистості, тобто власних рис характеру, потенційних можливостей, дій і вчинків, їх мотивів і наслідків, своїх фізичних, інтелектуальних і моральних якостей, ставлення до навколишньої дійсності та інших людей, своєї діяльності і її значення для себе і всього суспільства [2].

Самосвідомість зазвичай розглядають лише в плані індивідуальної свідомості, як проблему «Я». Однак самосвідомість, розглянута в широкому філософському аспекті містить у собі також і аспект соціологічний. Справді, говоримо ж ми про класову самосвідомість, про національну самосвідомість і т.п.

Психологічні науки, що вивчають явище свідомості, являють собою також самосвідомість людей і самопізнання людиною людини. Таким чином, самосвідомість виступає й у формі індивідуальної й у формі соціальної самосвідомості.

Найбільші гносеологічні труднощі являє собою індивідуальна самосвідомість. Адже самосвідомість суспільства є або пізнанням суспільних явищ (форм суспільної свідомості, особистості й ін.) окремими людьми, ученими, або вивченням свідомості всіх людей тими ж окремими людьми (цим займається психологічна наука). В обох випадках ми не виходимо з рамок звичайного співвідношення загального й окремого, співвідношення між об'єктом (суспільством) і суб'єктом (людиною, окремими людьми). В індивідуальній же самосвідомості перед нами факт роздвоєння свідомості цієї окремої людини на об'єкт і суб'єкт [1].

Самосвідомість – динамічне утворення, що історично розвивається, що виступає на різних рівнях і в різних формах. Першою її формою, яку іноді називають самопочуттям, є елементарне усвідомлення свого тіла і його вписаності у світ навколишніх речей і людей. Наступний, більш високий рівень самосвідомості пов'язаний з усвідомленням себе у якості приналежного тому або іншому людському співтовариству, тій або іншій соціальній групі, спільноті.

Найвищий рівень розвитку цього процесу – виникнення свідомості «Я» як зовсім особливого утворення, схожого на «я» інших людей і разом з тим у чомусь унікального і неповторного, здатного робити вільні вчинки і нести за них відповідальність, що з необхідністю припускає можливість контролю над своїми діями і їх оцінкою [2].

Однак самосвідомість – це не тільки різноманітні форми і рівні самопізнання. Це також завжди і самооцінка і самоконтроль. Самосвідомість припускає зіставлення себе з певною, прийнятою даною людиною ідеалом «я», винесення деякої самооцінки – як наслідок – виникнення почуття задоволення або ж незадоволення собою. «Дзеркало» у якому людина бачить самого себе і за допомогою якого вона починає ставитися до себе як до людини, тобто виробляє форми самосвідомості, - суспільство інших людей. Самосвідомість народжується не в результаті внутрішніх потреб ізольованої свідомості, а в процесі.

Отже самосвідомість виникла не як духовне дзеркало для дозвільного самозамилування людини. Вона з'явилася у відповідь на заклик суспільних умов життя, що із самого початку жадали від кожної людини уміння оцінювати свої вчинки, слова і думки з позиції визначених соціальних норм.

Феномен самосвідомості, що здається чимось дуже простим і очевидним, у дійсності виявляється дуже складним, різноманітним, що знаходиться в дуже непростих відносинах зі своїм носієм, що розвивається і міняється в процесі включення людини в систему колективної практичної діяльності і міжлюдських відносин.

Незважаючи на величезні зусилля, витрачені філософією й іншими науками, проблема людської самосвідомості (індивідуальної і суспільної) далека від свого вирішення. Багато неясного таять у собі механізми, функції, стани, структура і властивості самосвідомості, її взаєминами з діяльністю індивіда, шляхи її формування і розвитку, зв'язки з буттям. «Вічний» у тому значенні, що розвиток форм і людської життєдіяльності, прогрес науки і культури постійно ускладнюють і змінюють конкретні форми відносин свідомості

(самосвідомості) і буття і ставлять безліч проблем перед філософською думкою [1].

Література

1. *Павелків Р.В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці. Монографія. – Рівне: Волинські обереги, 2004.- 248 с.*

2. *Степанов.О.Н. Психологічна енциклопедія. – К., 2006. – С.314.*

УДК 159.923.2

ШЛЯХИ САМОПІЗНАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Бенедюк Оксана, студентка 4 курсу

Керівник: кандидат педагогічних наук, професор Безлюдна В.І.

Рівненський державний гуманітарний університет

Кожна людина хоч би раз в житті ставила собі питання: «Хто я?», «Який я?», «У чому сенс мого існування, мого життю?» Різні люди по-різному відповідають на ці складні філософські питання: одні так і не знаходять на них відповіді; інші намагаються дати собі розгорнуту характеристику, визначити напрями і перспективи своєї життєдіяльності; треті, відповівши на поставлені питання, проте залишаються не задоволеними своїми відповідями.

Ми розглядатимемо самопізнання як сукупність і послідовність дій, внаслідок чого досягається мета, тобто знання про себе, образ «Я», «Я-концепція».

Отже, спочатку ми виявляємо в собі яку-небудь особливу межу або поведінкову характеристику, наприклад невпевненість. Іноді саме виявлення є найбільш складним моментом, в нас є багато такого, на чому ми просто не фіксуємо своєю увагою, не робимо предметом аналізу.

В той же час виявити в собі якусь особливу межу або поведінкову характеристику недостатньо, важливо її закріпити, зафіксувати в свідомості, не втратити в ході подальшого життя.

Наступний крок — це аналіз тієї або іншої межі особистості, поведінкової характеристики, уміння, здібності і тому подібне. Виявивши і зафіксувавши в собі невпевненість, необхідно поставити конкретні питання: у чому виявляється моя невпевненість? Чи у всіх ситуаціях я випробовую її? Що є причинами її виникнення? З якими іншими якостями (тип темпераменту, м'якосердість, доброта і ін.) вона зв'язана?

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА……3

Розділ 1. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ САМОСВІДОМОСТІ

Багай Б., Павелків Р.В. Теоретичні аспекти становлення Я-концепції у молодшому шкільному віці……4
Антонець О. Самосвідомість і її структура……....7
Бенедюк О. Шляхи самопізнання особистості……...10
Габрієль К. Образ фізичного «Я» як детермінанта індивідуального стилю поведінки в соціальних контактах……13
Захарчук М. Генезис самосвідомості дитини…….……15
Корольчук І. Розвиток уявлень про саморегуляцію……..16
Кравчук Я. Розвиток моральної саморегуляції у молодшому шкільному віці……19
Кулаков Р. Самооцінка та рівень домагань як складові професійного самовизначення старшокласників……21
Левшунова К. Дослідження саморегуляції……25
Майстренко Є. Детермінація Я-концепції дитини……28
Манзик О. Вимірювання самооцінки особистості……30
Мариніч О. Особливості розвитку самооцінки у дошкільному віці……..32
Мартинюк Т. Психологічний аналіз розвитку самосвідомості особистості молодшого школяра……...35
Марчук В. Особистісна рефлексія як засіб активізації пізнавальної активності підлітків……..39
Онищук О. Загальна характеристика самопізнання як процесу……...42
Орел В. Цілі й мотиви самопізнання……44
Осипчук О. Сфери і області самопізнання……..46
Пархомей К., Корчакова Н.В. Поняття Я-концепції……48
Прит Т., Безлюдна В.І. Способи і засоби самопізнання……...50
Ревко Н. Розвиток самопізнання у дитячому віці……...53
Смоляк А. Феномен відношення людини до себе……..55
Тимощук С. Дитячо-батьківські стосунки та їх вплив на ставлення дитини до себе……..58
Ходневич Н., Безлюдна В.І. Формування Я-концепції дитини на різних стадіях розвитку……61
Хомич І. Передумови формування самооцінки молодших школярів...63
Шпинюк В. Розвиток Его-ідентичності в дитячому віці……66

pdfelement

РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ

Безлюдна В. Гендерні аспекти розвитку Я-фізичного на висхідному етапі онтогенезу……69
Беднарська І. Гендерна соціалізація особистості……..71
Гірак І. Психологічний аналіз гендерних відмінностей адиктивної поведінки осіб юнацького віку……..74
Забрідня О., Яцюк Н.О. Психологічний аналіз суб'єктивних чинників емоційного вигоряння майбутніх педагогів (гендерні аспекти)……81
Карнаух В. Гендерні аспекти формування адиктивної поведінки у підлітків……84
Корчакова Н. Усвідомлене батьківство як напрям психології самосвідомості……..88
Князєва А. Особливості гендерного спілкування в дошкільному віці……..91
Мартинюк В. Гендерні відмінності реагування на конфліктну ситуацію учнів старшого шкільного віку……93
Назарець Л. Динаміка розвитку пізнавальних інтересів підлітків з урахуванням гендерних відмінностей……96
Оксенчук О. Гендерні особливості уявлень студентів про відповідальне батьківство……....100
Осьмак Л. Психологічні особливості тривожності жінок зрілого віку……103
Пінаєва М. Соціальна диференціація гендерної ролі……...106
Руденко Н. Гендерні аспекти дослідження етнічної толерантності підлітків……109
Созонюк О. Вплив гендерних стереотипів на процес становлення особистості дівчат-підлітків……..111
Тендюк І. Особливості статево-рольових уявлень в дошкільному віці……114
Тоюнда О. Вплив сімейних традицій на ставлення молоді до проблем гендерної рівності……118
Ямницький О. Особливості формування гендерних схем у процесі статево-рольової соціалізації дітей……121

Epublement

Наукове видання

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ
Серія ПСИХОЛОГІЯ

Випуск 4

Заснований у 2008 р.
Відповідальні за підготовку збірника до видання – проф. Павелків Р.В.,
проф. Безлюдна В.І.
Комп'ютерна верстка Юрчук О.С.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний: гуманітарний університет, кафедра вікової та педагогічної психології (к. 325, тел. 63-44-92)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі Рівненського державного гуманітарного університету 33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ. Серія «Психологія». - Випуск 4. - Рівне: РДГУ, 2010. — 197 с.

ISBN 966 — 7281 — 07 — 8.

Збірник містить статті з актуальних проблем психології самосвідомості. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159.922:316.612
ББК 74.20

pdfelement